

Зміст

Перелік умовних позначень	8
---------------------------------	---

КНИГА П'ЯТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

РОЗДІЛ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 47

ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. СТОРОНИ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Стаття 509. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення	10
Стаття 510. Сторони у зобов'язанні	17
Стаття 511. Третя особа у зобов'язанні	21
Стаття 512. Підстави заміни кредитора у зобов'язанні	31
Стаття 513. Форма правочину щодо заміни кредитора у зобов'язанні	53
Стаття 514. Обсяг прав, що переходять до нового кредитора у зобов'язанні	58
Стаття 515. Зобов'язання, в яких заміна кредитора не допускається	61
Стаття 516. Порядок заміни кредитора у зобов'язанні	64
Стаття 517. Докази прав нового кредитора у зобов'язанні	66
Стаття 518. Заперечення боржника проти вимоги нового кредитора у зобов'язанні	69
Стаття 519. Відповідальність первісного кредитора у зобов'язанні	71
Стаття 520. Заміна боржника у зобов'язанні	74
Стаття 521. Форма правочину щодо заміни боржника у зобов'язанні	81
Стаття 522. Заперечення нового боржника у зобов'язанні проти вимоги кредитора	81
Стаття 523. Правові наслідки заміни боржника у зобов'язанні, забезпеченому порукою або заставою	81
Стаття 524. Валюта зобов'язання	87
Стаття 525. Недопустимість односторонньої відмови від зобов'язання	89

Глава 48

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 526. Загальні умови виконання зобов'язання	93
Стаття 527. Виконання зобов'язання належними сторонами	115
Стаття 528. Виконання обов'язку боржника іншою особою	123
Стаття 529. Виконання зобов'язання частинами	132
Стаття 530. Строк (термін) виконання зобов'язання	137
Стаття 531. Дострокове виконання зобов'язання	147
Стаття 532. Місце виконання зобов'язання	152
Стаття 533. Валюта виконання грошового зобов'язання	162
Стаття 534. Черговість погашення вимог за грошовим зобов'язанням	171
Стаття 535. Збільшення суми, що виплачується фізичній особі за грошовим зобов'язанням	181
Стаття 536. Проценти	184
Стаття 537. Виконання зобов'язання внесенням боргу в депозит нотаріуса, нотаріальної контори або на рахунок ескроу	189

Стаття 538. Зустрічне виконання зобов'язання.....	198
Стаття 539. Виконання альтернативного зобов'язання	238
Стаття 540. Виконання зобов'язання, в якому беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників	262
Стаття 541. Солідарне зобов'язання.....	267
Стаття 542. Солідарна вимога кредиторів	275
Стаття 543. Солідарний обов'язок боржників.....	278
Стаття 544. Право боржника, який виконав солідарний обов'язок, на зворотну вимогу.....	283
Стаття 545. Підтвердження виконання зобов'язання.....	287

Глава 49

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

§ 1. Загальні положення про забезпечення виконання зобов'язання	297
Стаття 546. Види забезпечення виконання зобов'язання.....	297
Стаття 547. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання.....	308
Стаття 548. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язання	312
§ 2. Неустойка	318
Стаття 549. Поняття неустойки.....	318
Стаття 550. Підстави виникнення права на неустойку	339
Стаття 551. Предмет неустойки.....	342
Стаття 552. Правові наслідки сплати (передання) неустойки	348
§ 3. Поручка	349
Стаття 553. Договір поручки	349
Стаття 554. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого поручкою	356
Стаття 555. Права та обов'язки поручителя у разі пред'явлення до нього вимоги.....	360
Стаття 556. Права поручителя, який виконав зобов'язання	363
Стаття 557. Повідомлення поручителя про виконання зобов'язання боржником	367
Стаття 558. Оплата послуг поручителя.....	369
Стаття 559. Припинення поручки.....	370
§ 4. Гарантія	378
Стаття 560. Поняття гарантії.....	378
Стаття 561. Строк дії гарантії.....	391
Стаття 562. Незалежність гарантії від основного зобов'язання	396
Стаття 563. Правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією	399
Стаття 564. Обов'язки гаранта під час розгляду вимоги кредитора	408
Стаття 565. Право гаранта на відмову в задоволенні вимоги кредитора	412
Стаття 566. Обов'язок гаранта	417
Стаття 567. Оплата послуг гаранта	421
Стаття 568. Припинення гарантії.....	422
Стаття 569. Право гаранта на зворотну вимогу до боржника.....	427
§ 5. Завдаток	430
Стаття 570. Поняття завдатку.....	430
Стаття 571. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком	436
§ 6. Застава	441
Стаття 572. Поняття застави.....	441

Стаття 573. Забезпечення майбутньої вимоги.....	446
Стаття 574. Підстави виникнення застави.....	449
Стаття 575. Окремі види застав.....	457
Стаття 576. Предмет застави.....	461
Стаття 577. Нотаріальне посвідчення договору застави та реєстрація застави.....	475
Стаття 578. Застава майна, що є у спільній власності.....	482
Стаття 579. Заміна предмета застави.....	484
Стаття 580. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави.....	486
Стаття 581. Страхування предмета застави.....	488
Стаття 582. Оцінка предмета застави.....	491
Стаття 583. Сторони у договорі застави.....	492
Стаття 584. Зміст договору застави.....	500
Стаття 585. Момент виникнення права застави.....	504
Стаття 586. Користування та розпорядження предметом застави.....	507
Стаття 587. Обов'язки володільця предмета застави.....	515
Стаття 588. Наступна застава.....	523
Стаття 589. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою.....	528
Стаття 590. Звернення стягнення на предмет застави.....	533
Стаття 591. Реалізація предмета застави.....	553
Стаття 592. Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою.....	565
Стаття 593. Припинення права застави.....	570
§ 7. Притримання.....	588
Стаття 594. Право притримання.....	588
Стаття 595. Обов'язки кредитора, який притримує річ у себе.....	607
Стаття 596. Розпорядження річчю, яку притримує кредитор.....	609
Стаття 597. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор.....	610
§ 8. Довірча власність.....	614
Стаття 597 ¹ . Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором.....	614
Стаття 597 ² . Об'єкт довірчої власності.....	622
Стаття 597 ³ . Виникнення довірчої власності.....	632
Стаття 597 ⁴ . Користування об'єктом довірчої власності.....	638
Стаття 597 ⁵ . Обов'язки користувача.....	645
Стаття 597 ⁶ . Правові наслідки порушення зобов'язання боржником.....	649
Стаття 597 ⁷ . Обов'язкове звернення стягнення на об'єкт довірчої власності.....	653
Стаття 597 ⁸ . Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності.....	658
Стаття 597 ⁹ . Особливості звернення стягнення на житлові приміщення.....	664
Стаття 597 ¹⁰ . Звернення стягнення на об'єкт довірчої власності на вимогу третіх осіб.....	668
Стаття 597 ¹¹ . Припинення довірчої власності.....	669
Стаття 597 ¹² . Відступлення прав довірчого власника.....	672
Стаття 597 ¹³ . Придбання майна у довірчу власність в інтересах іншої особи.....	675

Глава 50

ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 598. Підстави припинення зобов'язання.....	679
Стаття 599. Припинення зобов'язання виконанням.....	686

Стаття 600. Припинення зобов'язання переданням відступного	688
Стаття 601. Припинення зобов'язання зарахуванням	691
Стаття 602. Недопустимість зарахування зустрічних вимог	704
Стаття 603. Зарахування у разі заміни кредитора	707
Стаття 604. Припинення зобов'язання за домовленістю сторін	709
Стаття 605. Припинення зобов'язання прощенням боргу	713
Стаття 606. Припинення зобов'язання поєднанням боржника і кредитора в одній особі	714
Стаття 607. Припинення зобов'язання неможливістю його виконання	715
Стаття 608. Припинення зобов'язання смертю фізичної особи	717
Стаття 609. Припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи	719

Глава 51

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 610. Порухення зобов'язання	730
Стаття 611. Правові наслідки порушення зобов'язання	736
Стаття 612. Прострочення боржника	741
Стаття 613. Прострочення кредитора	746
Стаття 614. Вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання	749
Стаття 615. Одностороння відмова від зобов'язання	758
Стаття 616. Правові наслідки порушення зобов'язання з вини кредитора	764
Стаття 617. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання	771
Стаття 618. Відповідальність боржника за дії інших осіб	777
Стаття 619. Субсидіарна відповідальність	781
Стаття 620. Правові наслідки невиконання обов'язку передати річ, визначену індивідуальними ознаками	787
Стаття 621. Виконання зобов'язання за рахунок боржника	801
Стаття 622. Відповідальність і виконання зобов'язання в натурі	803
Стаття 623. Відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання	807
Стаття 624. Збитки і неустойка	813
Стаття 625. Відповідальність за порушення грошового зобов'язання	818

Розділ II

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОГОВІР

Глава 52

ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ДОГОВОРУ

Стаття 626. Поняття та види договору	828
Стаття 627. Свобода договору	835
Стаття 628. Зміст договору	844
Стаття 629. Обов'язковість договору	852
Стаття 630. Типові умови договору	853
Стаття 631. Строк договору	871
Стаття 632. Ціна	882
Стаття 633. Публічний договір	891
Стаття 634. Договір приєднання	903

Стаття 635. Попередній договір	925
Стаття 636. Договір на користь третьої особи	940
Стаття 637. Тлумачення умов договору	951

Глава 53

УКЛАДЕННЯ, ЗМІНА І РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

Стаття 638. Укладення договору	956
Стаття 639. Форма договору	971
Стаття 640. Момент укладення договору.....	980
Стаття 641. Пропозиція укласти договір	986
Стаття 642. Прийняття пропозиції.....	1002
Стаття 643. Укладення договору за пропозицією, в якій вказаний строк для відповіді	1008
Стаття 644. Укладення договору за пропозицією, в якій не вказаний строк для відповіді	1011
Стаття 645. Відповідь про прийняття пропозиції, яка одержана із запізненням.....	1013
Стаття 646. Відповідь про згоду укласти договір на інших умовах.....	1017
Стаття 647. Місце укладення договору.....	1020
Стаття 648. Договір та правові акти органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.....	1026
Стаття 649. Вирішення переддоговірних спорів.....	1030
Стаття 650. Особливості укладення договорів на організованих ринках капіталу та організованих товарних ринках, аукціонах (публічних торгах), конкурсах.....	1040
Стаття 650 ¹ . Запевнення щодо договору	1050
Стаття 651. Підстави для зміни або розірвання договору.....	1058
Стаття 652. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин.....	1066
Стаття 653. Правові наслідки зміни або розірвання договору.....	1085
Стаття 654. Форма зміни або розірвання договору.....	1097

КНИГА П'ЯТА

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 47

ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.

СТОРОНИ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Стаття 509. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення

1. Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

(Частина перша статті 509 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1984-VIII від 23.03.2017)

2. Зобов'язання виникають з підстав, встановлених статтею 11 цього Кодексу.

3. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості.

1. Розуміння зобов'язання

1.1. Давніми римлянами зобов'язання визначалось як правові пута, сила яких вимушує нас до його виконання на користь певної особи відповідно до правових норм. Унаслідок цього поширеним є бачення зобов'язання як правовідносин, в яких одній особі належить право на дії іншої особи, або як правовий зв'язок, завдяки якому одна особа зобов'язана щодо іншої до надання дії або утримання від дій.

|| Зобов'язання – це правовий зв'язок, правовідносини, які виникають між двома особами.

1.2. Поряд із речовими правами (переважно правом власності) зобов'язання є однією з найбільш значущих юридичних категорій. Основна відмінність права власності від зобов'язання полягає в тому, що, маючи певні блага, власник може задовольнити свої потреби сам. Однак, якщо ці блага особі не належать, вона може їх набути через вступ до зобов'язальних правовідносин, завдяки яким їй ці блага передає інша особа.

а ГК містив норми про недійсність зобов'язань (статті 207, 208), що додавало непо-розуміння у судовій практиці¹.

1.6. Зобов'язання часто «змішують» із обов'язками, що виникають у особи як сто-рони зобов'язання². Розмежування цих понять також має значення, часто – принци-пове, наприклад, якщо постає питання про заміну сторони в зобов'язанні (ст. 512 ЦК).

З огляду на це склалося уявлення про зобов'язання в широкому та вузькому розу-мінні (конкретні права вимоги). Це викликає необхідність з'ясувати щоразу, в якому значенні вживається поняття «зобов'язання».

1.7. Обов'язок боржника становить виконання певних дій або утримання від їх ви-конання. Тобто цей обов'язок може бути як активним, так і пасивним.

Якщо боржник зобов'язаний здійснити певні дії, то вони мають здійснюватися на користь кредитора, тобто для кредитора. Коло цих дій доволі різноманітне – це може бути передання майна, виконання робіт, надання послуг. Прийнято виокремлювати грошове зобов'язання – щодо сплати грошей; зобов'язання з передання (надання) прав; можливе також зобов'язання про звільнення від нього.

1.8. У більшості випадків обов'язок боржника становлять активні дії – передати майно, виконати роботу, надати послугу тощо, але ним може бути й пасивна поведін-ка боржника – утримання його від певних дій. Як правило, зобов'язання не зводяться до вимоги від боржника саме такої бездіяльності; цим супроводжуються інші (актив-ні) вимоги до нього. Наприклад, за ст. 944 ЦК зберігач не має права користуватися річчю без згоди покладавця; відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 1108 ЦК ліцензіар має утримуватися від використання або видачі іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, якщо ним була видана виключна ліцензія. Тобто цілковита пасивність зобов'язанню не властива, хоча є й інші твердження³.

Якщо на боржника покладено обов'язок утриматися від здійснення певних дій, то при цьому потрібно враховувати, по-перше, що таке зобов'язання має чітко окрес-лювати межі цього утримання (тобто вказівку на те, від яких саме дій має утримува-тися боржник); по-друге, таке становище боржника не можна ототожнювати з безді-яльністю, яка не є зобов'язанням.

1.9. Зобов'язаннями є *майнові відносини*, оскільки вони стосуються переміщення матеріальних благ та виконання інших дій, так чи інакше пов'язаних із майном (надан-ня послуг, виконання робіт).

¹ Див. коментар ст. 215 ЦК (див.: Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. (Серія «Коментарі та аналітика»). С. 300–310).

² Див.: Голубева Н. Ю. Співвідношення понять «зобов'язання» та «обов'язок». *Науковий вісник Ужго-родського національного університету: Серія Право* / гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород : Говерла, 2012. Вип. 18. С. 76–79. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12967/1/СПІВВІДНОШЕННЯ%20ПОНЯТЬ%20»ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»%20ТА%20»ОБОВ'ЯЗОК».pdf> (дата звернення: 07.07.2025); Її ж: Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 Одеса, 2013. 42 с.; Слома В. М. Поняття зобов'язання у цивільному праві. *Юридичний вісник*. 2016. № 1 (38). С. 123–128. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7833/1/Поняття%20зобовязання.pdf> (дата звернення: 07.07.2025).

³ Г. Ф. Шершеневич наводив приклад таких зобов'язань: договір про утримання від конкуренції. Якщо ж у зобов'язанні сторони беруть на себе лише пасивні обов'язки, то це зводиться до обмеження в певних діях, що нагадує обмеження дієздатності або навіть правоздатності, і не дозволяється законом (ч. 1 ст. 27, ч. 2 ст. 30 ЦК).

Протягом тривалого часу відбувалася і не завершена дотепер дискусія про зобов'язання з *немайновим змістом*.

Прикладом останніх можуть бути зобов'язання з попереднього договору, корпоративного договору, який не містить майнових обов'язків. Подібні правовідносини позбавлені майнового змісту, але відіграють важливу роль для їх сторін.

1.10. Виокремлюють такі їх види: залежно від змісту зобов'язань (тобто тих суб'єктивних прав та обов'язків, які покладаються на сторони): про передання майна у власність, у користування, щодо виконання робіт, надання послуг, спільної діяльності.

Можливі й інші класифікації зобов'язань, в яких ураховується оплатність чи безоплатність як умова передання майна у власність і в користування та інші чинники.

Існують також правовідносини, що виникають із односторонніх дій.

1.11. Зобов'язання становлять правовідносини, в яких одна сторона зобов'язання має право на дії іншої сторони зобов'язання. Це слід розуміти так, що одна сторона зобов'язання має *право вимоги*, тобто право вимагати від другої сторони правовідносин здійснення певних дій. Зважаючи на те, що в переважній більшості особи вступають до правовідносин задля задоволення свого майнового інтересу, то право вимоги має майновий характер, тобто є майновим правом. Той, хто має майнове право, є управомоченою особою (*кредитором*), активною стороною зобов'язання.

Адекватні дії другої сторони зобов'язання полягають у виконанні майнової вимоги, що мають бути нею здійснені й приводять до набуття благ першою стороною. Майнове право кредитора є завжди активом, адже його здійснення приводить до збільшення майнових благ, а відповідні дії другої сторони зобов'язання, яка є пасивним суб'єктом, є її боргом, тому ця сторона йменується *боржником*.

Основоположним для зобов'язання є те, що одна його сторона (активний суб'єкт, кредитор) набуває права на дії другої сторони (боржника), які він має виконати. У разі невиконання (неналежного виконання) боржником зобов'язання кредитор має право примусити його до цього або притягнути до відповідальності.

1.12. Наведене вище розуміння зобов'язання як правовідносин між управомоченою (кредитором) та зобов'язаною (боржником) особами спрощене, оскільки, як правило, в дійсності існують двосторонні зобов'язання, в яких кожна зі сторін має як права, так і обов'язки¹.

1.13. Слід акцентувати й на тому, що інтерес кредитора може полягати не у здійсненні дій *самим боржником*, а в набутті того блага, яке він прагне отримати від учинення цих дій. Тобто зобов'язання, як правило, не пов'язане з особою боржника, і ЦК допускає виконання зобов'язання третьою особою (ст. 528), якщо зобов'язання не має особистого характеру. Напевно, тому в одних випадках права кредитора полягають у вимозі *дій* від боржника, а в інших – *результату дій*. А втім, усе це охоплюється одним терміном – «право вимоги».

¹ Див. коментар ст. 510 ЦК.